

NOI DESCOPERIRI ARHEOLOGICE APARTINÂND CULTURII COȚOFENI, PE VALEA VINȚULUI (COM. VINȚU DE JOS, JUD. ALBA)

Ca urmare a unor cercetări perieghetice întreprinse, între anii 1992-1995, pe teritoriul localității Valea Vințului (comuna Vințu de Jos, jud. Alba), s-a reușit identificarea unor noi vestigii arheologice. În cele ce urmează ne-am propus prezentarea rezultatelor obținute în privința perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului, respectiv cele aparținând culturii Coțofeni¹.

Zona Văii Vințului, parte integrată munților Metaliferi, este înțesată de o serie de înălțimi dominante care oferă o bună vizibilitate a culoarului râului Mureș². Acest teritoriu a oferit omului preistoric loc de refugiu, unde putea să practice păstoritul și vânătoarea, ocupații de bază ale triburilor coțofeniene³.

1. Valea Vințului-"Piatra cu Stânjenu"

În literatura de specialitate primele descoperiri preistorice, de pe teritoriul de care ne ocupăm în lucrarea de față, sunt semnalate de către Octavian Floca. Astfel, cu prilejul publicării tezaurului de denari romani republicani, descoperit pe teritoriul satului Inuri, sunt menționate și unele fragmente ceramice, preistorice, găsite în punctul "Piatra cu Stânjenu"⁴.

Fragmentele ceramice preistorice de la "Piatra cu Stânjenu" se pot clasifica, după compoziția pastei și a tehnicii de prelucrare⁵, în două specii: A) Ceramică grosieră și B) Ceramică fină.

Ceramica grosieră se împarte, la rândul ei, în două subgrupe, în funcție de culoare. Prima subgrupă este caracterizată de lutul ars de culoare negru-cenușiu, având o pastă cu multe impurități (pleavă, pietricele), neglijent frământată. Uncori are și o ardere incompletă, iar pereții sunt destul de groși. A doua subgrupă este alcătuită de ceramica din lut de culoare cărămizie, în rest are aceleași caracteristici ca și prima subgrupă a ceramicii grosiere. Pereții acestei specii ceramice sunt poroși, grunțuroși și aspri la pipăit.

Ceramica fină este mai restrânsă numeric, față de cea grosieră. Este lucrată într-o pastă de bună calitate, bine frământată și omogenă. Conține ca degresant nisip și pietricele. Pereții vaselor sunt subțiri. Culoarea pastei în spărtură este identică cu cea a pereților vasului, predominând culorile cărămiziu, negru și uneori castaniu. Specia se întâlnește la recipientele de mici dimensiuni, cum ar fi ceștile (pl. II/12; I/3) și paharul⁶ (pl. I/2), dar și la unele vase mai mari: străchini (pl. I/4,7), amforă (pl. I/8).

Starea de conservare precară a ceramicii de la "Piatra cu Stânjenu", nu permite stabilirea unui repertoriu complet și mai nuanțat al formelor vaselor. Cu toate acestea, se pot stabili principalele tipuri de vase: vase de uz comun (pl. I/6), străchini, cești, castroane (pl. I/1,5), pahare ș. a.

Torțile sunt de două tipuri, de agățat și de apucat. Cele de agățat sunt tubulare (pl. I/9, 10), iar cele

¹ Aduc și pe această cale mulțumiri colegului N. M. Simina pentru o parte a materialului ceramic pus la dispoziție, precum și d-lui I. Andrișoiu pentru sprijinul acordat la redactarea lucrării de față.

² Gh. Anghel, Gh. Măhăra, Emilia Anghel, *Alba. Ghid turistic al județului*, București, 1982, p.10; I. Andrișoiu, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, București, 1992, p. 10-11; *Alba. Monografie*, București, 1980, p.15.

³ P. Roman, *Cultura Coțofeni*, București, 1976, p. 77; Vl. Dumitrescu, Al. Vulpe, *Dacia înainte de Dromihete*, București, 1988, p. 52; M. Oppermann, *Tracii între arcul carpatic și Marea Egee*, București, 1988, p. 43; *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, vol.I, București, 1994, p.367; M. Petrescu-Dîmbovița, *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Iași, 1978, p.74.

⁴ O. Floca, *Un nou tezaur monetar și o nouă așezare străveche pe teritoriul regiunii Hunedoara*, în *Sargetia*, III, 1956, p.12-38, fig.1-6.

⁵ P. Roman, *op.cit.*, București, 1976, p.18-29.

⁶ *Ibidem*, p.162, fig.12.

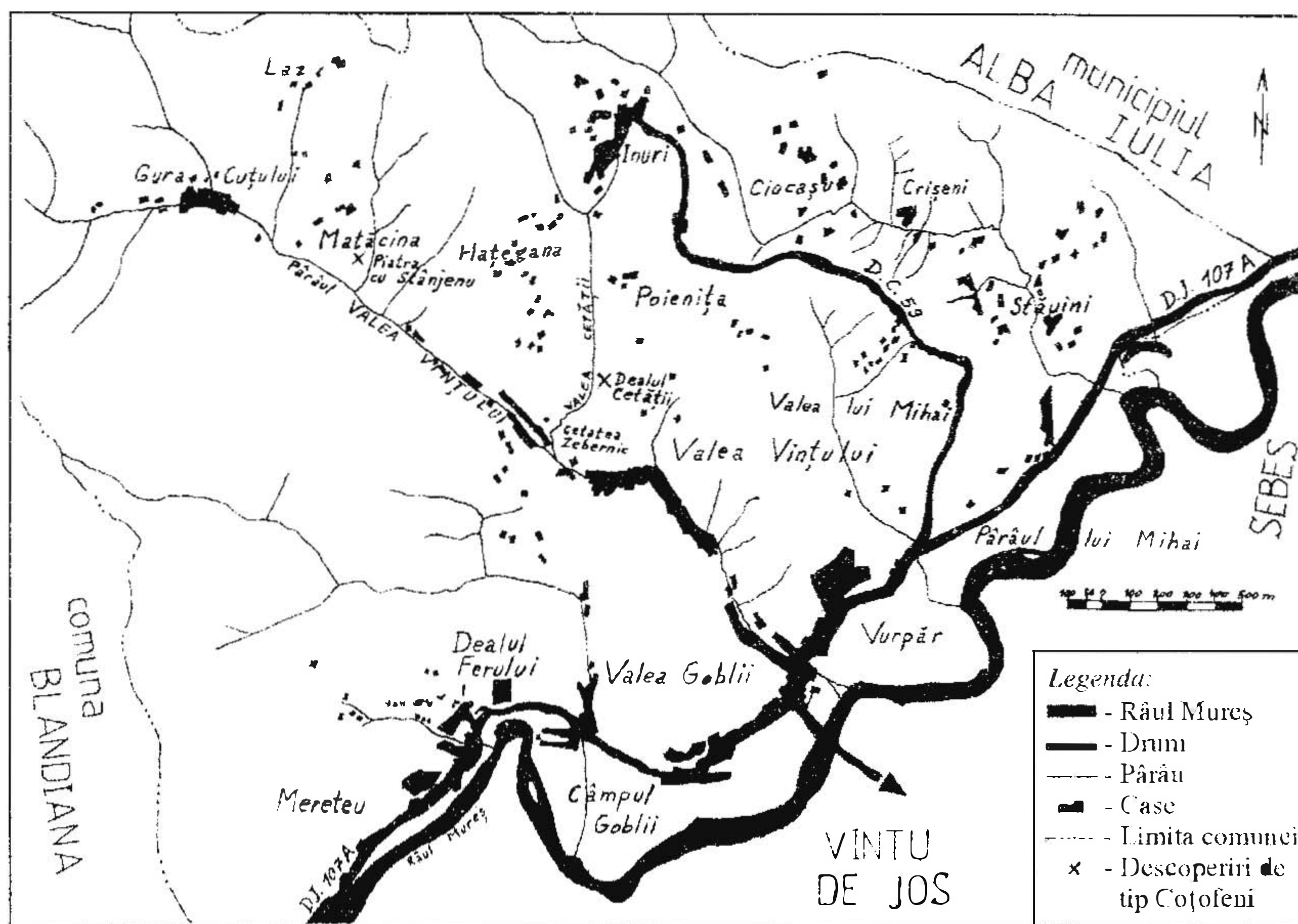


Fig.1

de apucat în bandă lată (pl. I/11).

În motivistica ceramicii întâlnim decorul reprezentând benzi incizate ordonat (pl. III/5; II/1) sau dezordonat (pl. III/3), în "rețea" (pl. II/8), specifice fazei Coțofeni III⁷, și dispuse în forma "ramurilor de brad" (pl. II/5, 9; III/1, 2). Inciziile pot fi și sub forma unor linii paralele, așezate în diferite direcții: orizontal (pl. I/13; II/10, 14), vertical (pl. II/2, 3, 7) sau oblic (pl. II/6). Decorul striat este întâlnit și în acest caz (pl. I/12).

Ornamentul cel mai răspândit, referitor la impresiuni, este realizat cu un instrument din lemn sau os, cu vârful fasonat în diferite forme. Aceste impresiuni sunt dispuse în șiruri orizontale, suprapuse, formând corpul vasului (pl. II/4, 11; III/6), cel mai des ordonate sub buza recipientului (pl. I/1-5).

Decorația cu "împunsături succesive" (*Furchenstich*)⁸ se prezintă sub forma unui șir sau a unor șiruri dispuse pe corpul vasului (pl. II/12; III/4) sau sub toartă (pl. I/10).

Ornamentarea în relief este reprezentată de brâul alveolar⁹ (pl. II/13, 15).

Până în prezent nu s-au descoperit fragmente ceramice care să fie decorate în tehnica "bob de linte" (*Linsenkeramik*).

În sprijinul încadrării acestei așezări în faza a III-a a culturii Coțofeni, elementul de referință l-a constituit motivele ornamentale de pe fragmentele ceramice descoperite în acest loc, care conțin o serie

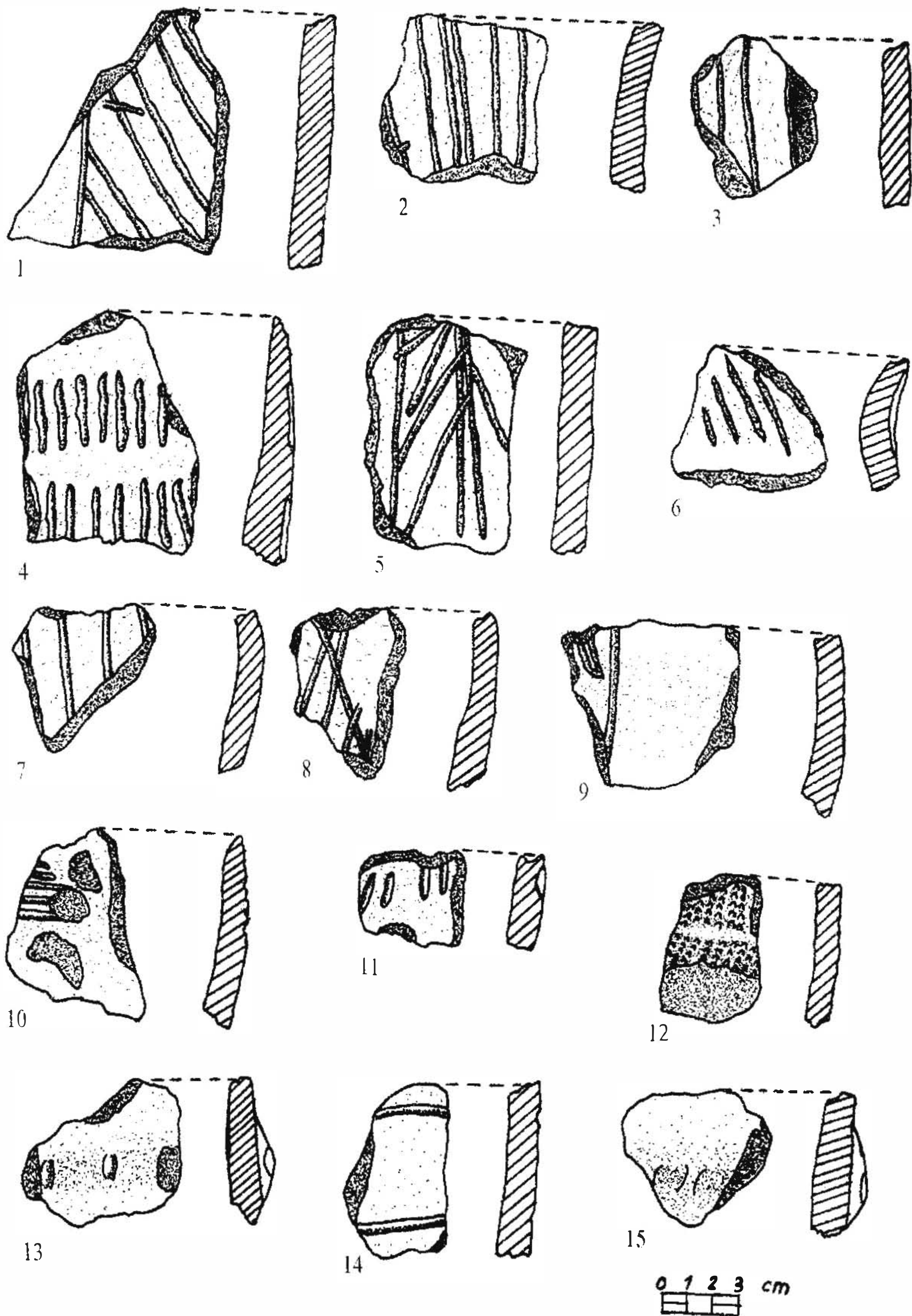
⁷ O. Floca, *op.cit.*, p.12, fig.2; S. Dumitrașcu, G. Togan, în *ActaMN*, VIII, 1971, p. 429, pl. II/1,3; P. Roman, *op.cit.*, p.45; pl.69/14-16; 76/5-6; 100/4-7.9-10; 103/1; 106/13-15.

⁸ O. Floca, *op.cit.*, p.13, fig.3; S. Dumitrașcu, G. Togan, *op.cit.*, p.433, pl.6/2a; 2b; P. Roman, *op.cit.*, p.47; pl.106/8; 117/1,4,10; N. Harțușche, în *ActaMN*, VI, 1969, p.447, pl.5/6,12,15; D. Radu, V. Moldovan, *Așezarea eneolitică de la Aruncuta*, în *ActaMN*, XVIII, 1981, p.345; fig.5/6,7; 6/3.4.6,8; 8/3.6.

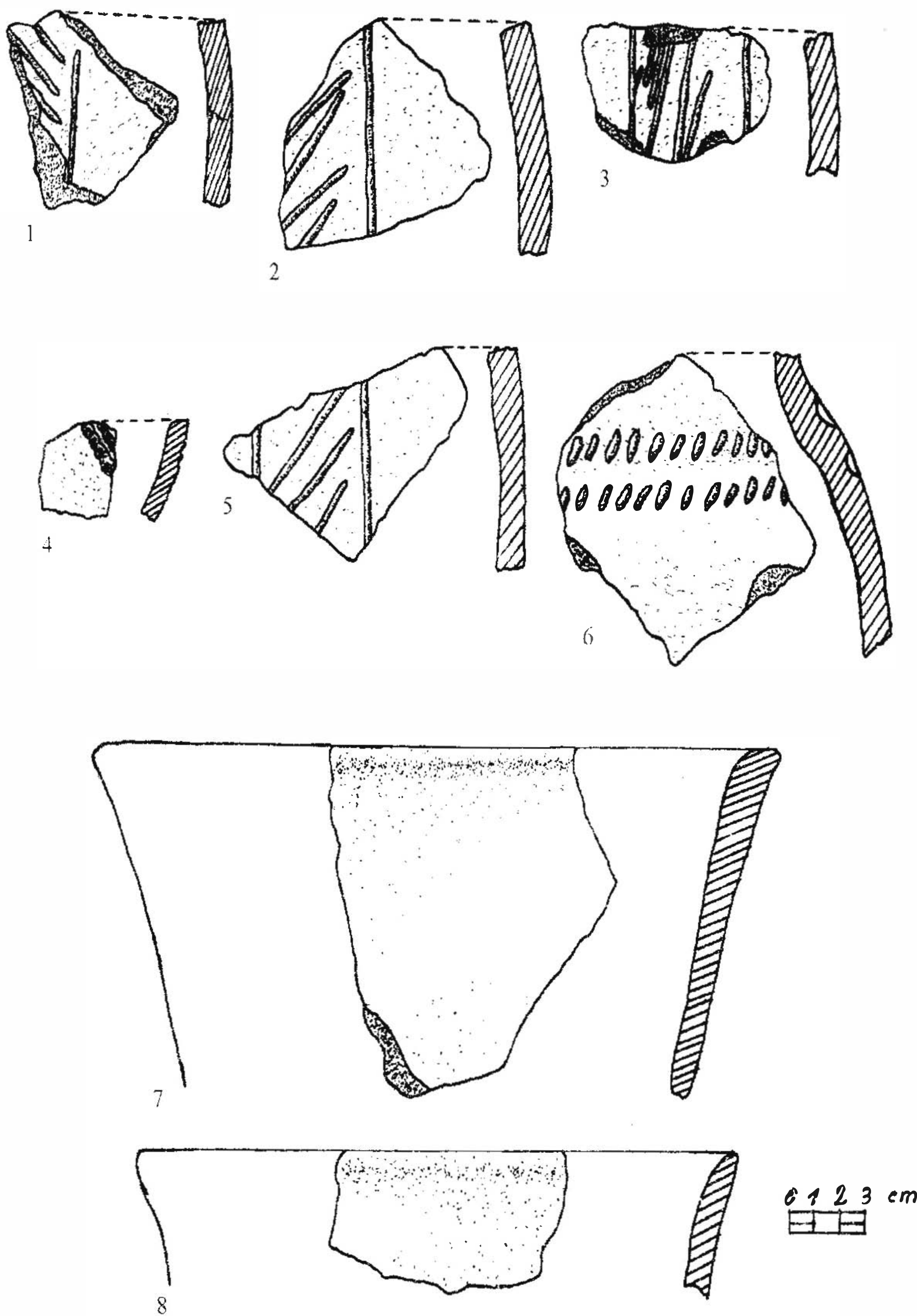
⁹ P. Roman, *op.cit.*, p.28.



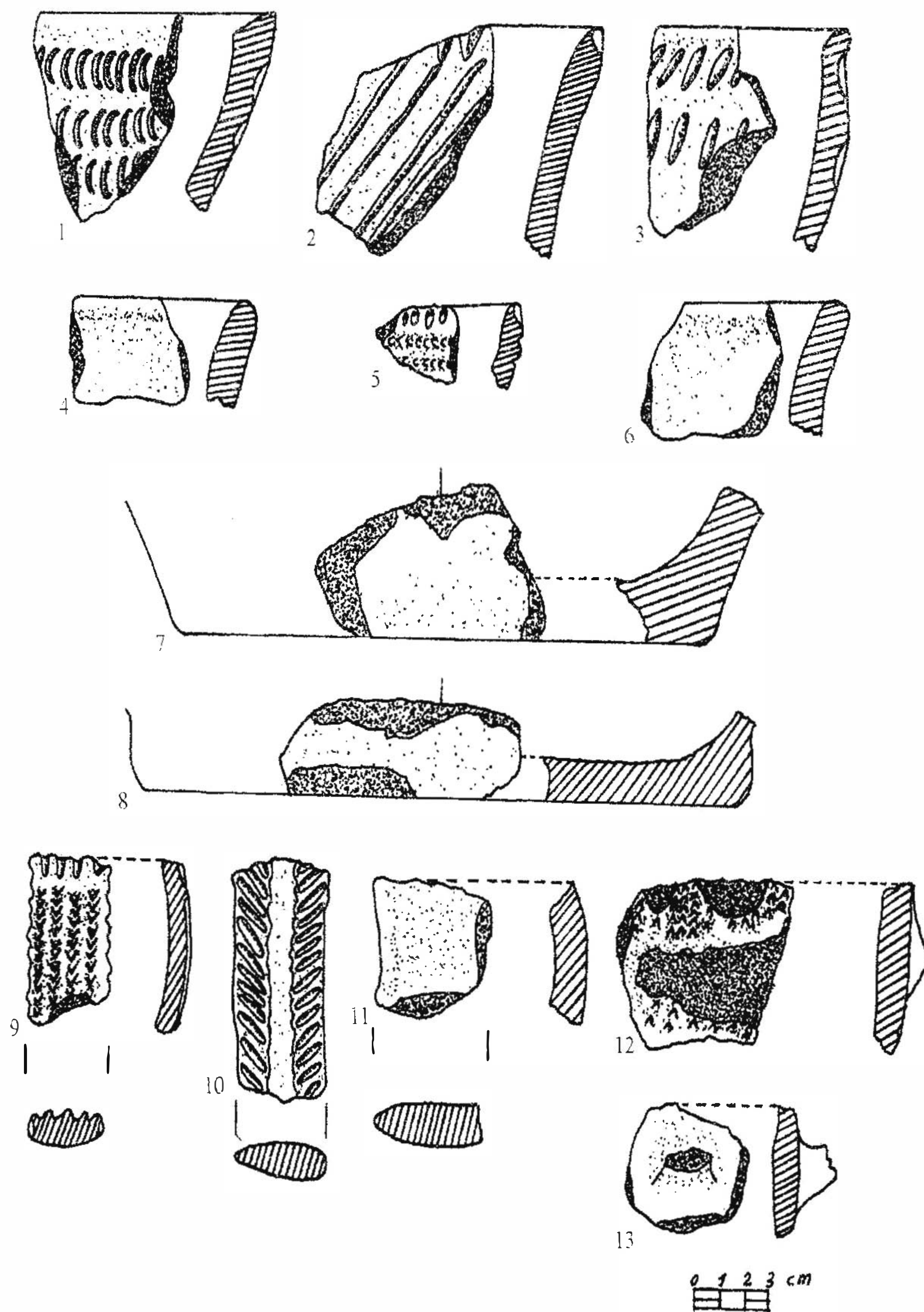
Pl.I. Valea Vinului-"Piatra cu Stânjenu". Ceramică Coțofeni



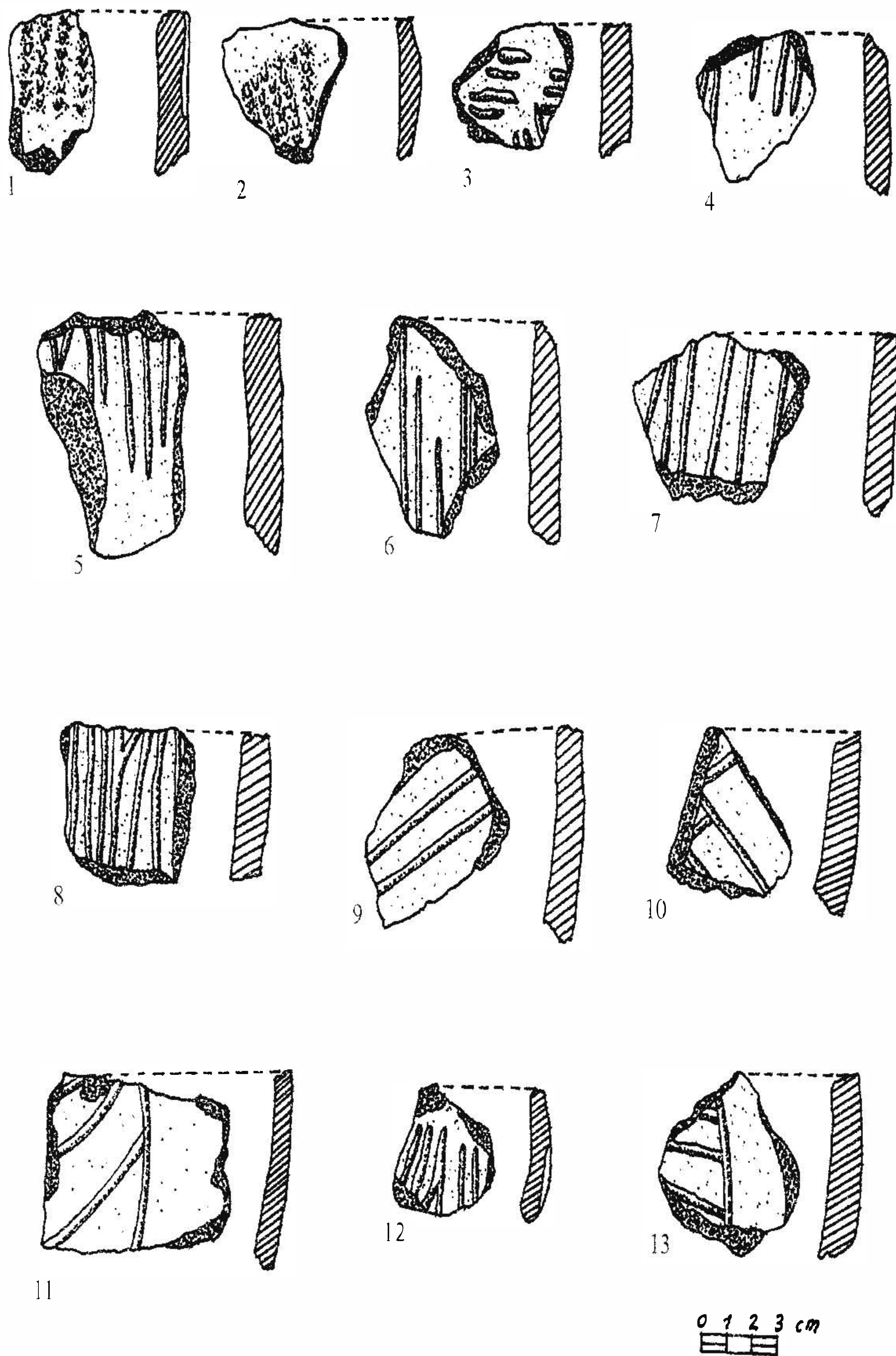
Pl.II. Valea Vinului-"Piatra cu Stânjenu". Ceramică Coțofeni



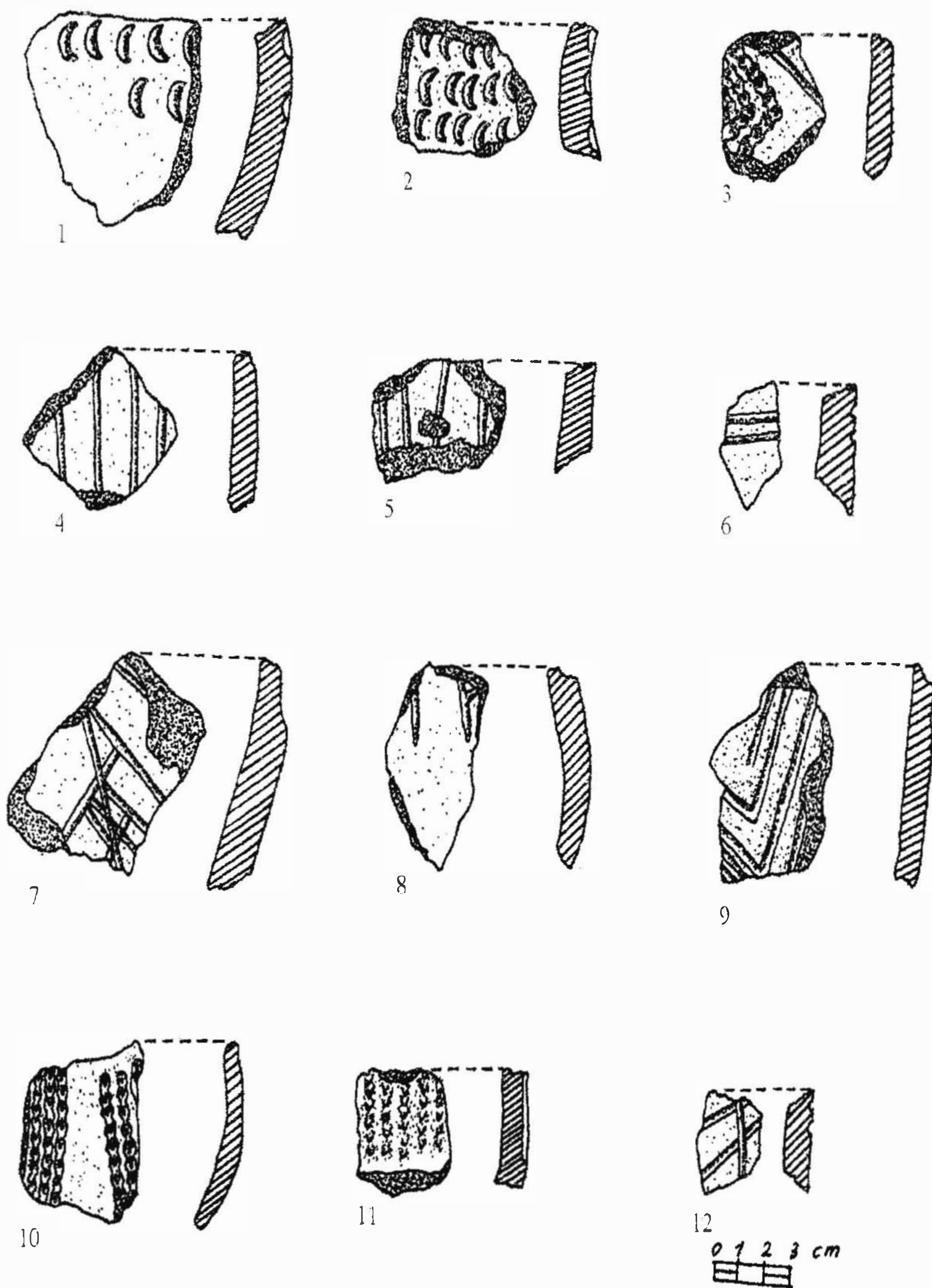
Pl.III. Valea Vințului-„Piatra cu Stânjenu” (1-6); „Dealul Cetății” (7-8). Ceramică Coțofeni



Pl.IV. Valea Vinului-"Dealul Cetății" (1-13). Ceramică Coțofeni



Pl.V. Valea Vinului-”Dealul Cetății” (1-13). Ceramică Coțofeni



Pl.VI. Valea Vinului-"Dealul Cetății" (1-12). Ceramică Coțofeni

de particularități specifice acestei faze.

Pentru materialul ceramic aparținând culturii Coțofeni, descoperit la "Piatra cu Stânjenu" cele mai apropiate analogii le avem la: Sebeș-"Râpa Roșie"¹⁰, Pianu de Jos-"Podei"¹¹, pe valea Ampoiului¹², Băile Herculane-"Peștera Hoților"¹³, Bocșa Montană-"Colțani"¹⁴, Deva-"Dealul Cetății"¹⁵ și Basarabi¹⁶.

2. Valea Vințului-"Dealul Cetății"

Cu ocazia unor cercetări de teren întreprinse pe teritoriul în discuție, între anii 1993-1995, s-au descoperit unele fragmente ceramice aparținând culturii Coțofeni, la locul numit "Dealul Cetății", înălțime pe care se află, dealtfel, ruinele cetății feudale de la Vurpăr (jud. Alba)¹⁷. Din publicațiile privitoare la săpăturile întreprinse între anii 1966 și 1967 pe "Dealul Cetății" nu reiese prezența altor materiale arheologice decât a celor medievale.

Așezarea preistorică de la Valea Vințului-"Dealul Cetății" se află situată pe latura estică a promontoriului respectiv, la aproximativ 150 m distanță față de cetatea medievală. Cercetările perieghetice întreprinse aici au surprins un bogat material ceramic aparținând culturii Coțofeni și bronzului timpuriu¹⁸.

Predomină ceramica de uz gospodăresc, dar există și o cantitate considerabilă de ceramică fină. Vasele sunt confecționate dintr-o pastă ce conține ca degresant nisip, pietricele mici și mijlocii. Ca tipuri de vase predomină cele de mari dimensiuni; spre exemplu: vase de provizii (Pl. III/7; IV/7), o amforă (Pl. III/8); mijlocii, printre care menționăm un castron (Pl. IV/1) și foarte rar cele mici, fiind lucrate dintr-o pastă grosolană, mai puțin frământată, care conține impurități (pietricele de calcar, nisip). Amintim și prezența vaselor mici, precum sunt ceștile (Pl. IV/5, 13; V/2), un pahar (Pl. VI/10) și un vas care imită forma celui de metal (Pl. V/12). Avem doar un singur fragment ceramic ce prezintă lustru metalic (Pl. IV/5). Culoarea ceramicii grosiere este neagră-cafenie, castanie și cărămizie dar, datorită arderii incomplete, nu este unitară. Ceramica fină este bine arsă și predomină nuanțele de castaniu spre negru, în schimb apar și culori brun-roșcat și cărămiziu.

Torțile vaselor sunt în formă de bandă lată (pl. IV/11), în panglică, alveolate pe margini (pl. IV/9) sau simple (pl. IV/10) și, menționăm, o toartă cu secțiunea semicirculară (Pl. IV/13). Două dintre ele au și decorații (pl. IV/9, 10).

Motivele ornamentale sunt reprezentate de incizii, impresiuni, ornamente în relief și împunsături succesive.

Incizia este realizată sub forma unor linii subțiri, sau late, asemeni unor striuri superficiale, procedeu utilizat în toate așezările de înălțime de tip Coțofeni. Inciziile pot fi sub forma unor linii paralele dispuse orizontal (pl. VI/6), vertical (pl. V/4-8, 12; VI/4, 5, 8) sau oblic (pl. V/9), pornind de sub buza

¹⁰ I. Al. Aldea, *Așezarea Coțofeni de la Râpa Roșie - Sebeș. I*, în *Apulum*, VIII/1, 1968, p.91-102.

¹¹ I. Paul, *Cultura Petrești*, București, 1992, p.143; Idem, *Așezarea neo-eneolitică de la Pianul de Jos (Podei)*, Jud. Alba, în *StComBrukenthal*, XIV, 1969, p.70-78.

¹² I. T. Lipovan, *Așezările purtătorilor culturii Coțofeni din bazinul Ampoiului, I-II*, în *Apulum*, XX, 1982, p.9-32; XXI, 1983, p.29-48.

¹³ P. Roman, *op.cit.*, p.117, 129; p.148, fig.9; p.206, 210; pl.12/29; 25/3; 109/4; 113/3.

¹⁴ M. Roska, *Az aeneolithikum kolozskorpadi I. jellegű emlékei Erdélyben*, în *Közlemenyek*, I, Cluj, 1941, p.44-99; R. Petrovsky, *Contribuții la repertoriul arheologic al localităților județului Caraș-Severin din paleolitic până în secolul al V-lea î.e.n.*, în *Banatica*, II, 1973, p.385-395; P. Roman, *op. cit.*, pl.15/1; 114/2.

¹⁵ I. Andrișoiu, *Sondaj arheologic pe dealul Cetății Deva*, în *Sargetia*, X, 1973, p.11, 12, 15-20; pl.1.

¹⁶ P. Roman, *op. cit.*, p.127, fig.5; p.135, fig.1; p.147, fig.17; p.194, fig.4.

¹⁷ Gh. Anghel, *Fortificațiile medievale de piatră din secolele XIII-XIV*, Cluj-Napoca, 1986, p.192-196; Gh. Anghel - I. Berciu, *Cetăți medievale din sud-vestul Transilvaniei*, București, 1968, p.32-39; Gh. Anghel, *Cetatea feudală de la Vurpăr (jud. Alba)*, în *Apulum*, XI, 1973, p.293-300; Gh. Anghel, Gh. Măhăra, Emilia Anghel, *Alba. Ghid turistic al județului*, București, 1982, p.182; Gh. Anghel, *Alba Iulia*, București, 1987, p.122-123.

¹⁸ Material inedit. Perieghetă 1993-1995.

vasului (pl. IV/2) ca și în cazul unui fragment ceramic din Cheile Turenilor-"Poderei"¹⁹. Unele incizii se întretaie în mod dezordonat (pl. VI/7)²⁰, sau formează romburi (pl. VI/12). Tot cu ajutorul liniilor incizate s-a reușit crearea motivului "în căpriori" (pl. VI/3, 9) și sub forma "ramurilor de brad" (pl. V/11, 13).

Impresiunile, ornamente larg utilizate în așezările de tip Coțofeni, sunt utilizate și în cazul de față. Impresiunile cele mai des întâlnite sunt realizate cu unghia (pl. IV/1; VI/1, 2), urmând cele executate cu un băț prelucrat la vârf (pl. IV/3, 10; V/3). Tot cu un astfel de obiect s-a făcut alveolarea unei buze de vas (pl. IV/2).

Nu lipsesc, de asemenea, fragmentele ceramice decorate în tehnica *Furchenstich* (pl. IV/5, 9, 12; V/1, 2; pl. VI/3, 10, 11).

Ornamentarea în relief este reprezentată de o proeminență, de pe peretele unui vas, păstrată parțial (pl. IV/12).

Nici de această dată nu putem vorbi de prezența ceramicii decorate cu "boabe de linte" (*Linsenkeramik*).

Ca și în cazul primei așezări, menționate mai sus, avem de a face și aici cu aceeași fază, a III-a, a culturii Coțofeni.

Cele mai apropiate analogii ale materialelor ceramice descoperite pe "Dealul Cetății" le-am stabilit cu ceramica din așezările de tip Coțofeni de la: Gligorești²¹, Sebeș-"Râpa Roșie", Aruncuta²², cu cea din nord-estul Olteniei²³, Petrești-"Groapa Galbenă"²⁴, de pe valea Cugirului²⁵ și Cuptoare (com. Corna, jud. Caraș-Severin)²⁶.

Bogăția materialului ceramic, cu o variată motivistică ornamentală, specific acestei perioade de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului, aparținând culturii Coțofeni, obligă, pentru elucidarea aspectului prezentat, la efectuarea unor cercetări sistematice.

Lucrarea de față se dorește a fi o modestă contribuție adusă la îmbogățirea repertoriului privind așezările culturii Coțofeni, în special cele de înălțime²⁷, vizând surprinderea unor aspecte ale perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului pe Valea Vinului și în zona imediat limitrofă.

TUCULIN DUMITRU GOROVEI
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

-
- ¹⁹ Gh. Lazarovici, Z. Kalmar, *Prospecțiuni și cercetări arheologice de salvare pe teritoriul municipiului și județului Cluj*, în *ActaMN*, XXII-XXIII, 1985-1986, p.749, fig.8/9.
- ²⁰ Vezi nota 7.
- ²¹ Fl. Gogâltan, G. Florea, *Săpături arheologice la Gligorești (jud. Cluj) -1990*, în *Apulum*, XXXI, 1994, p.12, fig.3/1,2,6,7,12.
- ²² D. Radu, V. Moldovan, *op.cit.*, p.341-345, fig.6/2,12;9/5.
- ²³ Gh. Petre-Govora, *Noi descoperiri aparținând culturii Coțofeni în NE Olteniei*, în *Buridava*, IV, 1982, p.9-26.
- ²⁴ D. Berciu, I. Berciu, *Cercetări și săpături arheologice în județele Turda și Alba*, în *Apulum*, II, 1943-1945, p.27-28, 53, 60-62; fig.49-52; P. Roman, *op.cit.*, pl.41/17.
- ²⁵ Cr. I. Popa, *Contribuții la cunoașterea perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului pe valea Cugirului (jud. Alba)*, în *Apulum*, XXXII, 1995, p.34-38, pl.II-IV; p.39,40; pl.VI-IX; X/1: p.55,56; pl.XI-XII.
- ²⁶ Z. Kalmar, *Materiale neo-eneolitice intrate în colecția Muzeului de Istorie al Transilvaniei (II)*, în *ActaMN*, XXII-XXIII, 1985-1986, p.402; fig.6/6.
- ²⁷ Ceramica de tip Coțofeni din aceste două locuri prezintă analogii și cu cea din așezările de înălțime (V. Lazăr, *Așezări de înălțime cu terase ale culturii Coțofeni în Transilvania*, în *Marisia*, VI, 1976, p.27-35; idem, *Așezări de înălțime cu terase Coțofeni în Transilvania. B. Considerații generale social-economice și istorice, II-IV*, în *Marisia*, IX, 1979, p.27-38; X, 1980, p.11-30; XI-XII, 1981 - 1982, p.31-40).

**NEW ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES THAT
BELONG TO THE COTOFENI CULTURE ON VALEA VINTULUI
(COMM. VINTU DE JOS, ALBA COUNTY)**

SUMMARY

As a result of several research trips achieved between 1992 and 1995 on Valea Vințului, commune Vințu de Jos (Alba county), there were discovered two high setting with unpublished archaeological materials of Coțofeni type.

From the chronological point of view we point out that the two places are two prehistorics settlements from the third phase of the Coțofeni culture.

EXPLANATION OF FIGURES

- Pl. I. Valea Vințului-"Piatra cu Stânjenu". Pottery of Coțofeni culture.
- Pl. II. Valea Vințului-"Piatra cu Stânjenu". Pottery of Coțofeni culture.
- Pl. III. Pottery of Coțofeni culture. Valea Vințului-"Piatra cu Stânjenu" (1-6) and Valea Vințului-"Dealul Cetății" (7-8).
- Pl. IV. Valea Vințului-"Dealul Cetății". Pottery of Coțofeni culture.
- Pl. V. Valea Vințului-"Dealul Cetății". Pottery of Coțofeni culture.
- Pl. VI. Valea Vințului-"Dealul Cetății". Pottery of Coțofeni culture.